

Kwaliteitsinjecties in West-Vlaanderen

PEGGY TOTTÉ [ARCHITECTUURWIJZER]

Al twee decennia werkt 'West-Vlaanderen in Vorm' (WinVorm) aan een kwaliteitsvolle bouw-, plannings- en landschapscultuur in West-Vlaanderen. WinVorm is een initiatief van de provincie West-Vlaanderen, intercommunales Leiedal en West-Vlaamse Intercommunale, de Vlaamse Landmaatschappij en het Team Vlaams Bouwmeester. In dit artikel blikken we met enkele mensen van binnen en buiten WinVorm terug op de betekenis van 20 jaar unieke kwaliteitsbewaking in West-Vlaanderen.

20 jaar WinVorm

PEGGY TOTTÉ [ARCHITECTUURWIJZER]

Het is begonnen in de Westhoek met een aantal mensen die vanuit verschillende organisaties betrokken waren bij denkoefeningen rond de toekomst van de regio. We hadden het gevoel dat de Westhoek aan het vervlakken was, dat we overal dezelfde dingen zagen: dezelfde sociale huisjes, dezelfde verkavelingen, dezelfde pure ingenieurslogica voor de inrichting van het publieke domein, dezelfde architectuur voor publieke gebouwen, met vooral veel betonnen dozen. Hiermee was de identiteit van de Westhoek geruisloos aan het verdwijnen, zo start Niek De Roo zijn relaas over het ontstaan van WinVorm. Eind jaren '90 was Niek een van de drijvende krachten achter de oprichting ervan.

Compagnons de route

WinVorm is meer dan een procedure of een instrument. Niek De Roo: 'Het hele verhaal is gestart met een aantal 'compagnons de route' uit verschillende diensten en instanties, die dezelfde bezorgdheden deelden en de handen in elkaar sloegen om meer visie en kwaliteit op de agenda's te krijgen. Maar achter deze mensen stonden ook beleidsverantwoordelijken die deze initiatieven ruimte hebben gegeven.' Inhoudelijk zorgde ook de leefbaarheidsstudie van de Westhoek in 1997 voor belangrijke argumenten. Zo gaven de dorpsbewoners aan dat zij vaak bewust voor het platteland kiezen omwille van de ruimtelijke kwaliteit en het bijzondere karakter van de dorpen. Ze waren dus zelf ook niet zo blij met de vervlakking.

Een belangrijke 'compagnon' was bOb Van Reeth, de eerste Vlaams Bouwmeester. Ondanks zijn overtuiging dat Vlaanderen vooral moest inzetten op de steden en dat 'het platteland voor de koeien is', was bOb wel geraakt door het pleidooi voor meer kwaliteit en versterking van de identiteit van de dorpen. Dat leidde tot een samenwerking, die focuste op nieuwe inzichten rond plattelandsontwikkeling, met als voornaamste hefbomen een instrument om kwaliteit af te dwingen bij publieke investeringen in de dorpen én een procedure om goede ontwerpers aan te stellen. Tot op vandaag vormt dit de kern waar het bij WinVorm om draait. WinVorm organiseerde niet alleen lezingen en studiedagen, maar richtte in 2000 ook een kwaliteitskamer op, die advies kon geven over investeringsprojecten die in aanmerking komen voor Europese plattelandssubsidies. bOb Van Reeth was er de eerste voorzitter van.

Van Reeth werd later vervangen door vier externe experts, die worden aangesteld door het Team Vlaams Bouwmeester. Voor de kwaliteitskamer hebben die experts ontegensprekelijk een meerwaarde, maar zelf minimaliseren zij hun aandeel. Zo stelt voormalig voorzitter Philippe Viérin: 'Als extern expert ben je slechts een 'gast' binnen de kwaliteitskamer. Je mag niet onderschatten wat de gebiedswerkers op het terrein betekenen. Zij hebben het netwerk om besturen te overtuigen, zij zorgen voor de instroom van projecten.' Niek De Roo beaamt dat het inschakelen van gebiedswerkers binnen WinVorm een belangrijke keuze is geweest: 'Wij wilden niet de boeman uit Brugge worden, maar eerder een soort opbouwwerker zijn die het lokale bestuur overtuigt dat het beter kan en beter moet. Zelfs al werd ons dat niet altijd in dank afgenomen.' Huidig voorzitter Jonas Vanneste verwijst ook naar de belangrijke rol van de provincie en de intercommunales binnen de kwaliteitskamer. 'Zij zijn onze voelsprietten.'

'Je mag niet onderschatten wat de gebiedswerkers op het terrein betekenen. Zij hebben het netwerk om besturen te overtuigen, zij zorgen voor de instroom van projecten.'

Van advies naar oproep

Het adviseren van de dorpskernvernieuwingsprojecten is een lastige opdracht gebleken. Bij de adviezen kwamen steeds dezelfde aandachtspunten naar boven. Regiocoördinator en voormalig secretaris van WinVorm Bern Paret: 'Een eerste opmerking was vaak: probeer de verscheidenheid aan materialen te beperken, probeer het eenvoudig te houden. Tevens was er veel aandacht voor groen, de historische structuur van de plek of zelfs het lichtplan van een dorpskern.' Met uitzondering van enkele kwalitatieve projecten, kregen veel lokale besturen het advies

Jeugdhuis Lichtervelde.
Raamwerk - Robuust - Atelier Arne De Ruyter.
Foto: Tim Van de Velde

Renovatie sporthal Ichtegem.
Claeys-Haelvoet architecten.
Foto: Tim Van de Velde

hun huiswerk opnieuw te maken. Helaas werden deze projecten daar niet altijd beter van, tot frustratie van beide partijen.

Wanneer een lokaal bestuur daar zelf toe bereid was, kreeg het begeleiding vanuit de kwaliteitskamer. Maar vaak was het lastig werken als 'stiefmoeder' van de lokale ontwerper. In 2012 heeft de kwaliteitskamer daarom besloten de aandacht te verleggen naar de selectie van de ontwerper. In overleg met de Vlaams Bouwmeester is de Oproep WinVorm in het leven geroepen, naar analogie met de Open Oproep, op maat van publieke projecten met een budget van minder dan twee miljoen euro. Mario Deputter van het Team Vlaams Bouwmeester kon daar wel begrip voor opbrengen: 'In de Westhoek leefden andere bekommernissen, die wij in Brussel niet altijd goed aanvoelden.' Na korte tijd was er al een zichtbare verbetering van de projecten en focuste de kwaliteitskamer steeds meer op de Oproep WinVorm.

Ook later is de kwaliteitskamer blijven zoeken en bijsturen op basis van nieuwe inzichten. Jonas Vanneste: 'Zo is er de laatste vier jaar meer aandacht besteed aan de projectdefinities voor elke architectuurwedstrijd. Als de vraag vanuit de opdrachtgever amper vorm had, hoe kon je dan een goed antwoord verwachten? We zagen vooral nood aan een duidelijke afbakening van de opdracht, een realistisch budget en/of een gewenste teamsamenstelling.' Als afdelingshoofd Technische Dienst Koksijde beschouwt Siska Stockelynck de extra aandacht voor de projectdefinitie als een troef, die lokale besturen dwingt op voorhand na te denken over elke opdracht. Daarnaast vindt ze het ook inspirerend om in de architectuurwedstrijd verschillende oplossingen te krijgen voor eenzelfde vraag.

Politieke gevoeligheid

In politieke middens is het enthousiasme voor de kwaliteitskamers niet altijd even groot geweest. Bij een negatief advies zijn

lokale besturen weleens boos uit de kwaliteitskamer weggelopen: dat kon immers betekenen dat ze geen subsidies kregen en dus startten ze de politieke lobby. Niek De Roo: 'Zeker in het begin was het belangrijk dat een aantal politici deze werking de hand boven het hoofd heeft gehouden. Anders zou WinVorm vandaag geen 20 jaar bestaan.' Niettemin blijft het advies vanuit de kwaliteitskamer belangrijk, want voor zoveel plattelandssubsidies (in de beginjaren tot 500.000 euro) mag je aan een project wel kwaliteitseisen stellen, vindt Bern Paret.

Wat de politiek zelf betreft, is de gevoeligheid verminderd van zodra de focus van de kwaliteitskamer verschoof naar de Oproep WinVorm. Dat is ook logisch, aldus Philippe Viérin: 'Het aanstellen van de architect is immers een positief verhaal. Op dat moment kunnen ze met een kwalitatief ontwerp naar buiten komen.' Als opdrachtgevers voor een Oproep komen niet alleen lokale besturen en OCMW's in aanmerking; ook sociale huisvestingsmaatschappijen, de toeristische dienst Westtoer, de provinciale afdeling Ruimtelijke Planning, Natuurpunt, een lokale watermaatschappij ... kunnen gebruikmaken van deze procedure. Om de instroom van projecten op peil te houden, zal WinVorm zeker moeten blijven inzetten op de bekendmaking van de Oproep bij alle lokale en regionale spelers in de provincie.

Brede instroom van ontwerpers

Zowel voor bouwheren als ontwerpers heeft de Oproep WinVorm een duidelijke meerwaarde. Veel lokale besturen hebben immers weinig of geen ervaring met concrete bouwopdrachten. Voor hen vormt de begeleiding van de opdracht, vanaf de projectdefinitie tot de uitvoering, een belangrijke reden om met WinVorm in zee te gaan. Siska Stockelynck voegt eraan toe dat de Oproep WinVorm garant staat voor een bredere instroom van architecten die anders weinig interesse zouden vertonen voor lokale

Onthaalpaviljoen begraafplaats
Hooglede. Lama & Gijs Van Vaerenbergh.
Foto: Tim Van de Velde

procedures. Ook de aanwezigheid van internationale architecten of jonge ontwerpteams apprecieert Siska ten zeerste. De kwaliteitskamer zorgt voor een eerste selectie van de deelnemende teams. Jonas Vanneste: 'Het is een taak die vaak wordt onderschat, maar door de bouwheer toch heel erg geapprecieerd wordt. Uit 20 tot 40 kandidaten maken we met de kwaliteitskamer een preselectie van zes ontwerpteams. We bekijken alle portfolio's van de teams om zicht te krijgen op hun expertise en kwaliteit. Vervolgens maken we samen met de opdrachtgever een finale selectie van drie teams voor de wedstrijd. Om te vermijden dat we drie gelijkaardige ontwerpvoorstellen in de wedstrijd zouden krijgen, streven we daarbij naar variatie, met zowel jonge als ervaren bureaus. Jonge bureaus zorgen sneller voor vernieuwing en krijgen zo ook de kans om zichzelf te overtreffen in belangrijke publieke opgaves.'

Ook Bert Haerynck van Havana architectuur heeft niets dan lof voor deze wedstrijdformule. 'Bij de Oproep WinVorm zie je eenzelfde professionaliteit als bij de Open Oproep. Er wordt gewerkt met correcte erelonen. De projectvraag is duidelijk geformuleerd, waardoor wij goed over ons antwoord kunnen nadenken en de opdracht vlot van start kan gaan. De Oproep WinVorm ademt kwaliteit en dat is een groot verschil met andere openbare aanbestedingen.' Maar ook voor de deelnemende architecten vormen de wedstrijden een uitdaging. 'Ze zorgen voor een opwaartse spiraal in architectuur. We tillen elkaar naar een hoger niveau.' Daar hebben ook de bouwheren baat bij.

Siska Stockelynck: 'Ook als ik na het lezen van alle bundels een duidelijke voorkeur heb, kan het na de presentatie en het gesprek met de ontwerpers gebeuren dat ik mijn idee nog moet bijsturen, omdat ik dan beter begrijp waarom bepaalde keuzes zijn gemaakt. Het moet natuurlijk wel een goed ontwerp zijn, maar we kiezen in de eerste plaats toch een team. Het moet dus wel klikken met de architecten.'

'Zeker in het begin was het belangrijk dat een aantal politici deze werking de hand boven het hoofd heeft gehouden. Anders zou WinVorm vandaag geen 20 jaar bestaan.'

Kwaliteitsinjectie

Voorzitter van de kwaliteitskamer Jonas Vanneste kijkt tevreden terug op het geleverde werk, maar heeft ook leren aanvaarden dat er grenzen zijn aan het mandaat van de kwaliteitskamer. 'Op stadsniveau vallen de puzzelstukjes sneller in elkaar. In WinVorm zit veel meer diversiteit en afstand tussen de projecten, het gaat over de heraanleg van een speelbos in gemeente X, de uitbreiding van een sporthal in gemeente Y ... Bovendien zijn er nog veel projecten die tussen de mazen van het net glippen of misschien wel beter op een andere locatie waren gerealiseerd. We uiten vaak onze twijfels, maar de finale beslissing ligt niet bij ons.'

Hoewel het niet de taak van WinVorm is om een ruimtelijk beleidsplan voor de provincie te maken, zorgt de kwaliteitskamer voor 'punctuele kwaliteitsinjecties'. In 2020 vormden de gerealiseerde projecten van Oproep WinVorm hiervan een zichtbaar resultaat. Niek De Roo: 'Ze vormen een tegenwicht voor de vervlakking van West-Vlaanderen. Ze versterken de identiteit van steden, dorpen en landschappen en maken zowel ruimtelijk als economisch, recreatief en ecologisch het verschil. Steden en gemeenten zetten zich hiermee op de kaart.'

Eigenlijk is het onbegrijpelijk dat het succesverhaal van WinVorm amper navolging heeft gekregen in andere provincies. Dit verhaal toont immers hoe een gebiedsgerichte werking de motor kan zijn om mensen die streven naar kwalitatieve projecten samen te brengen. Misschien zou het Team Vlaams Bouwmeester deze lokale wedstrijdprocedure voor kleinschalige publieke projecten ook in andere provincies actief moeten stimuleren. Maar om dit model elders te laten slagen, is er in de eerste plaats nood aan de 'juiste mensen', zoals gedreven ambtenaren, politici, intercommunales, gebiedswerkers en vele anderen.